

*Наталія БІЛЯНСЬКА,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ДОГОВОРУ ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО

Сурогатне материнство в Україні займає основне місце серед допоміжних репродуктивних технологій, але недосконалість правового забезпечення такого інституту породжує значну кількість юридичних та морально-етичних проблем.

Законодавство України, хоч і не містить поняття сурогатного материнства, але визначає, що сурогатне материнство є одним із видів допоміжних репродуктивних технологій, необхідною передумовою виникнення якого є укладення договору між сурогатною матір'ю та жінкою (чоловіком) або подружжям. Проте, відносно сторін виникає чимало питань як з теоретичної, так і з практичної точок зору, у зв'язку з чим дослідження особливостей суб'єктного складу договору про сурогатне материнство потребує окремої уваги.

Однією зі сторін договору про сурогатне материнство є сурогатна матір, вимоги до якої визначаються Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. Так, відповідно до п.п. 6.1 та 6.4 даного Порядку сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка за таких умов: 1) наявності власної здорової дитини; 2) добровільної письмово оформленої заяви сурогатної матері за встановленою формою; 3) за відсутності медичних протипоказань; 4) за відсутності безпосереднього генетичного зв'язку з дитиною. Дозволяється виношування вагітності лише близькими родичами майбутніх батьків (мати, сестра, двоюрідна сестра тощо) [4]. Проте, на практиці до потенційної сурогатної матері можуть висуватися додаткові вимоги, наприклад, сімейний стан (заміжня, незаміжня), наявність декількох власних дітей, освіти тощо.

Також слід звернути увагу на вік сурогатної матері. Законодавство України передбачає лише мінімальний вік – 18 років, а граничний вік, на жаль, не знайшов нормативно-правового затвердження. На нашу думку, це має важливе значення, адже мова має йти не просто про жінку репродуктивного віку, а жінку, яка має виносити та народити здорову дитину для подружжя з мінімальними ризиками для власного здоров'я.

Цікавою в даному аспекті є Ізраїльське законодавство, відповідно до якого вік сурогатної матері не повинен перевищувати 38 років.

Якщо ж говорити про сурогатну матір як сторону договору, то І. Я. Верес виділяє такі обов'язкові критерії, яким вона має відповідати: 1. віковий: повноліття, максимальний вік законодавчо не передбачений, проте на практиці це 35-36 років; 2. медичний: не повинна мати протипоказань для виношування та народження дитини; психічне і соматичне здоров'я; 3. соціальний: наявність власної здорової дитини; 4. юридичний: заява про згоду на проведення імплантації ембріона, що прикріплюється до договору [3, с. 105].

Цікавою в контексті досліджуваного питання є позиція О.Л. Дзюбенко, яка вважає, що «окрім вимог, які вже передбачені чинним законодавством до сурогатних матерів, варто на законодавчому рівні закріпити також такі вимоги до жінок, які мають намір бути сурогатною матір'ю: відсутність психічних захворювань, відсутність шкідливих звичок (паління, зловживання спиртними напоями, вживання наркотичних засобів, захоплення комп'ютерними та азартними іграми), надмірна вага» [1, с. 105].

Другою стороною договору про сурогатне материнство є замовники. Аналіз норм чинного законодавства дозволяє виділити певні умови їх участі у таких договірних відносинах.

По-перше, в якості замовників може виступати лише подружжя, тобто чоловік та жінка, які зареєстрували шлюб в установленому законом порядку. Це можуть бути як громадяни України, так і іноземці.

Досить часто постає питання, пов'язане з реалізацією програми сурогатного материнства особами, які не перебувають в офіційних шлюбних відносинах. Найбільш актуальним це є у відносинах, ускладнених іноземним елементом. Так, законодавство зарубіжних країн може передбачати різні форми шлюбу – укладений за релігійним обрядом та/або фактичні (цивільні) шлюби. Проте, відповідно до ч. 2 ст. 21 Сімейного кодексу України проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя [5]. Тому, можна однозначно стверджувати, що особи, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі, не можуть виступати замовниками за договором про сурогатне материнство. Хоча серед науковців (В.А. Ватрас, О.В. Розгон та інші) зустрічаються й протилежні думки.

Аналогічно, на нашу думку, має вирішуватися питання щодо можливої участі в договорі про сурогатне материнство в якості замовників партнерів однієї статі. Як зазначає Ю.В. Коренга, останнім часом дане правило оскаржується багатьма державами, що дозволяють реєстрацію одностатевих шлюбів (наприклад Голландія, Великобританія) [2]. Проте, відповідно до ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України [5] та п.п.

6.1 та 6.11 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні [4] замовниками можуть виступати лише чоловік та жінка, які зареєстрували шлюб, що виключає участь одностатевих пар в договорі про сурогатне материнство.

По-друге, це мають бути суб'єкти, які досягли 18-річного віку, оскільки відповідно до п. 1.7 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні на проведення лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій мають право лише повнолітні жінки та/або чоловіки за медичними показаннями [4]. Аналогічну норму містить і ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України [6]. Таким чином, якщо особа зареєструвала шлюб до досягнення шлюбного віку відповідно до ч. 2 ст. 23 Сімейного кодексу України, вона не має право брати участь у договірних відносинах щодо сурогатного материнства, навіть, зважаючи на те, що має місце факт реєстрації шлюбу та набуття повної цивільної дієздатності відповідно до ч. 2 ст. 34 Цивільного кодексу України [5; 6].

По-третє, подружжя (або один з майбутніх батьків), в інтересах якого здійснюється сурогатне материнство, повинно (повинен) мати генетичний зв'язок з дитиною (п. 6.1 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні) [4]. Документом, що підтверджує цей факт є довідка про генетичну спорідненість батьків (матері чи батька) з плодом, яка надається до органів державної реєстрації актів цивільного стану для здійснення державної реєстрації народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій (п. 6.9 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні) [4].

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що сторонами договору про сурогатне материнство є подружжя та сурогатна матір, проте особливості їх участі у відносинах є невизначеними та потребують додаткового законодавчого врегулювання.

Список використаної літератури

1. Дзюбенко О. Л. Сторони договору про сурогатне материнство. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 2 (8). С. 94–105.
2. Коренга Ю.В. Суб'єктний склад сурогатного материнства. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153587471.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).
3. Оніщенко О.В., Козіна П.Ю. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник*. 2015. № 3 (36). С. 102–108.
4. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#n346> (дата звернення: 10.12.2023).

5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

УДК 347.4

Юлія МУЗИКА,

*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Наталія БІЛЯНСЬКА

НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Якісне надання медичних послуг вимагає від лікарів високої кваліфікації та досвіду. Однак, навіть найдосвідченіші лікарі здатні припускатися помилок, які в свою чергу можуть призвести до завдання шкоди пацієнтам. В такому випадку пацієнти мають право на захист.

Збільшення кількості позовних заяв про неналежне надання медичної допомоги свідчить про те, що проблема цивільної відповідальності у сфері охорони здоров'я є актуальною та потребує вирішення.

Проаналізувавши актуальну судову практику, можна звернути увагу на певні аспекти, що постають і досліджуються під час розгляду справ про неналежне надання медичних послуг.

Дослідивши судові рішення, необхідно зазначити, що на сьогодні існують неоднакові підходи судів до питання форми, яка вимагається для укладення договору про надання медичних послуг.

Так, рішенням Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 05 жовтня 2021 року за справою №344/3764/21 було відмовлено у задоволенні позову про відшкодування майнової та моральної шкоди за неналежне надання медичних послуг з огляду на відсутність письмового договору, розрахункового документа (який підтверджував би факт укладання усного договору), акту виконаних робіт чи іншого документа, який би міг засвідчити факт надання їй неякісної